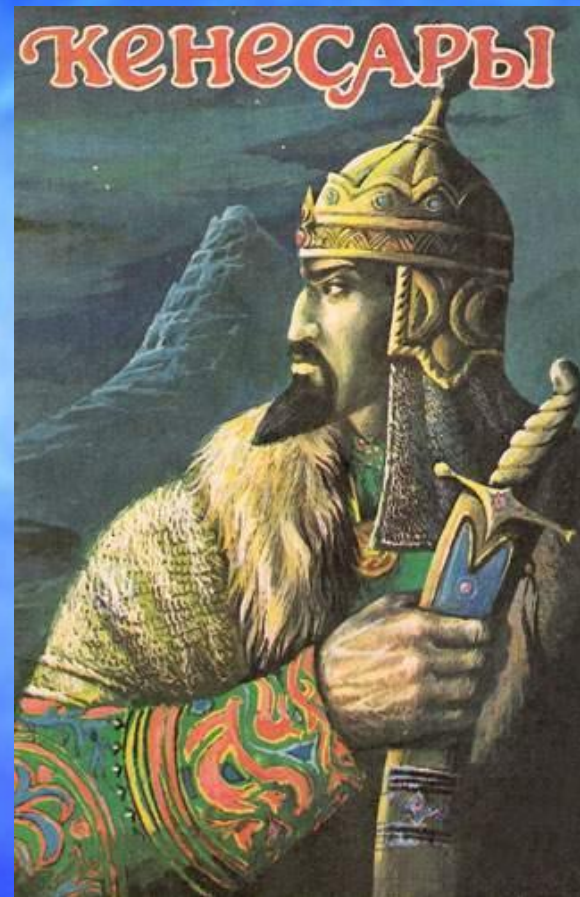


Қазақстан тарихы. 8 сынып.

Сабақ тақырыбы:

1837-1847 жылдардағы
Кенесары Қасымұлы бастаған
көтеріліс



Тарих пәнінің мұғалімі:
Қылышбаева Райхан Қараманқызы

Сабақ мақсаты:

Білімділік: Оқулықтан тыс қосымша тарихи шығармалар, тарихи құжаттар мен деректерден ұлт-азаттық қозғалыстың алғы шарттарын, сипатын, ерекшелігін, мақсатын ашып көрсете отырып, Кенесары Қасымұлы өзі батыр, өзі хан, өзі көсем, өзі дипломат халқының бостандығы мен тәуелсіздігі үшін күрескен мемлекет қайраткері екендігін, “ұлт-азаттық қозғалыс”, “тәуелсіздік” ұғымын қалыптастыру, жан-жақты талдай білуге баулу.

Дамытушылық: 1837–1847 жылдары Кенесары бастаған ұлт-азаттық қозғалыс тақырыбын қортындылай келіп, түйіткілдерді сұраққа жауап беру барысында оқушыларды әлеуметтік – экономикалық және саяси дамудың тарихи құбылыстардың күрделі кешендері талдай білуге және олардың арасындағы байланыстарды айқындай білуге, идеологиялық құбылыстардың таптық мәнін аша білуге баулу.

Тәрбиелік: Халқының бостандығы мен тәуелсіздігі үшін күрескен Кенесарыдай батырдың ерлігін дәріптей отырып, оқушылардың ұлттық сана – сезімін жеріне, еліне деген сүйіспеншілігін арттыру, патриоттық тәрбие беру, өз көзқарасын дәлелдей алатын қоғамның саяси дамуын түсінетін, демократикалық қоғамның мүшесін тәрбиелеу.



**Әбілқайыр
(1680-1748)**



1726 жылы Ордабасындағы халық жиналысында қазақ жасақтарының қолбасшысы болып сайланады.

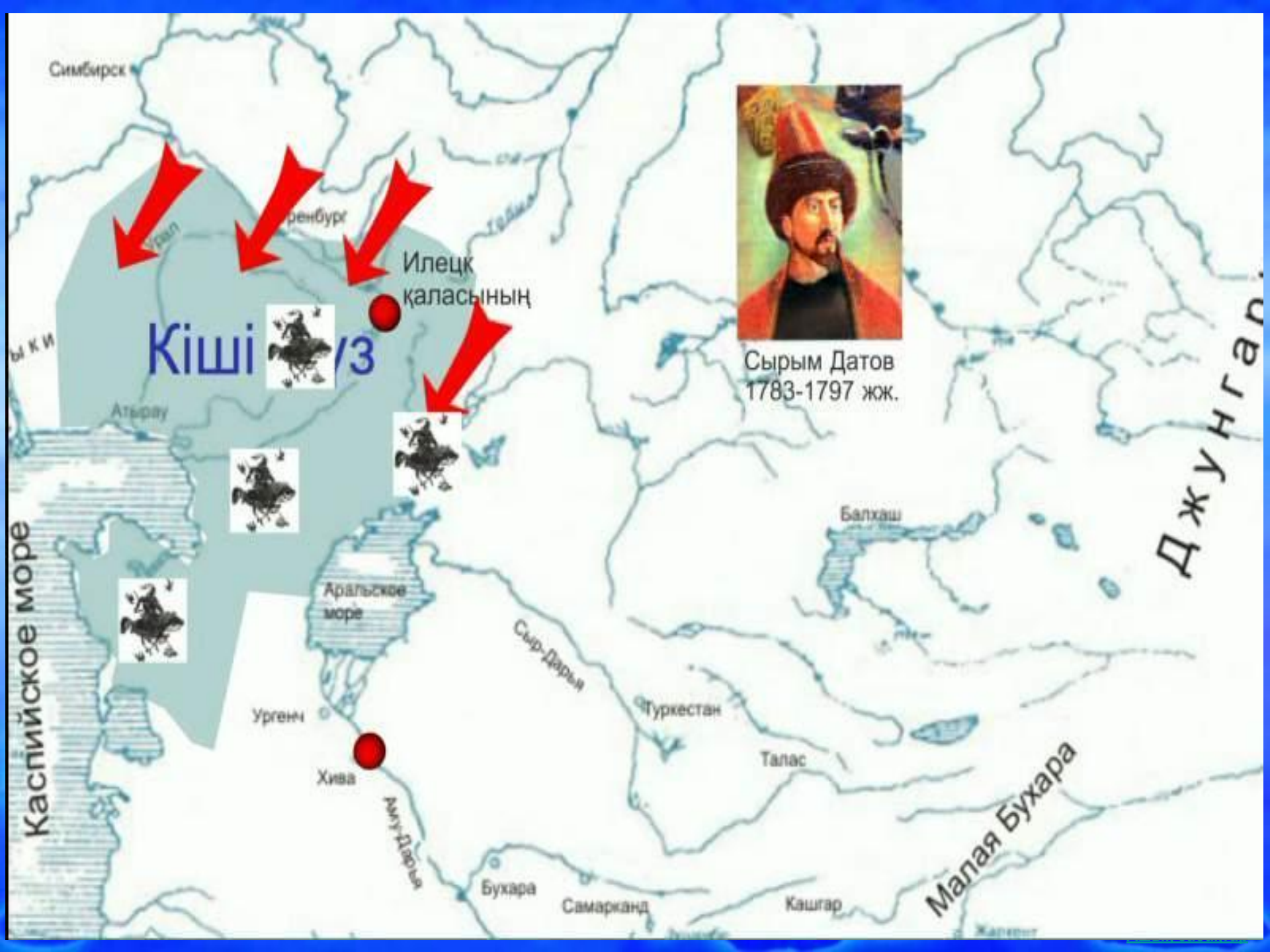


Абылай хан (1711-1781)

Абылай хан, Әбілмансұр – қазақ халқының ұлы ханы, қолбасшы және дипломат. Абылай – Жәңгір ханның бесінші ұрпағы. Абылай 20 жасында хан майданда ерлігімен танылады. 1730 -1733 жылдар аралығында болған бір ұрыста үлкен әкесінің аруағын шақырып, жауға “Абылайлап” шапқан Әбілмансұр жеңісті ұрыстан соң, Орта жүздің сұлтаны деп танылады, қазақ даласындағы ең беделді әміршілердің біріне айналады. Әбілмансұр есімі ұмытылып, Абылай атанады. 1771 жылы Абылай Түркістанда бүкіл Қазақ Ордасының ханы ретінде ақ киізге көтерілді. Қытай императоры, Жоңғария хандығы, Орта Азия мемлекеттері Абылайды бүкіл қазақ халқының ханы деп ресми түрле таныса, оның беделінен сескенген Ресей мемлекеті Орта жүз ханы ретінде ғана құрмет көрсетіп отырған. Қазақ Ордасын бөлшектеуді көздеген. Бұл кезеңде Абылай Қазақ хандығының күшін біріктіріп, әскери жағынан қуатты мемлекетке айналдырады.



**Сырым Датұлы
(1712-1802)**



Симбирск

Оренбург

Илецк
қаласының

Кіші /3



Сырым Датов
1783-1797 жж.

Каспийское море

Джунгары

Аральское
море

Ургенч

Хива

Бухара

Самарканд

Кашгар

Балхаш

Туркестан

Талас

Сыр-Дарья

Амударья

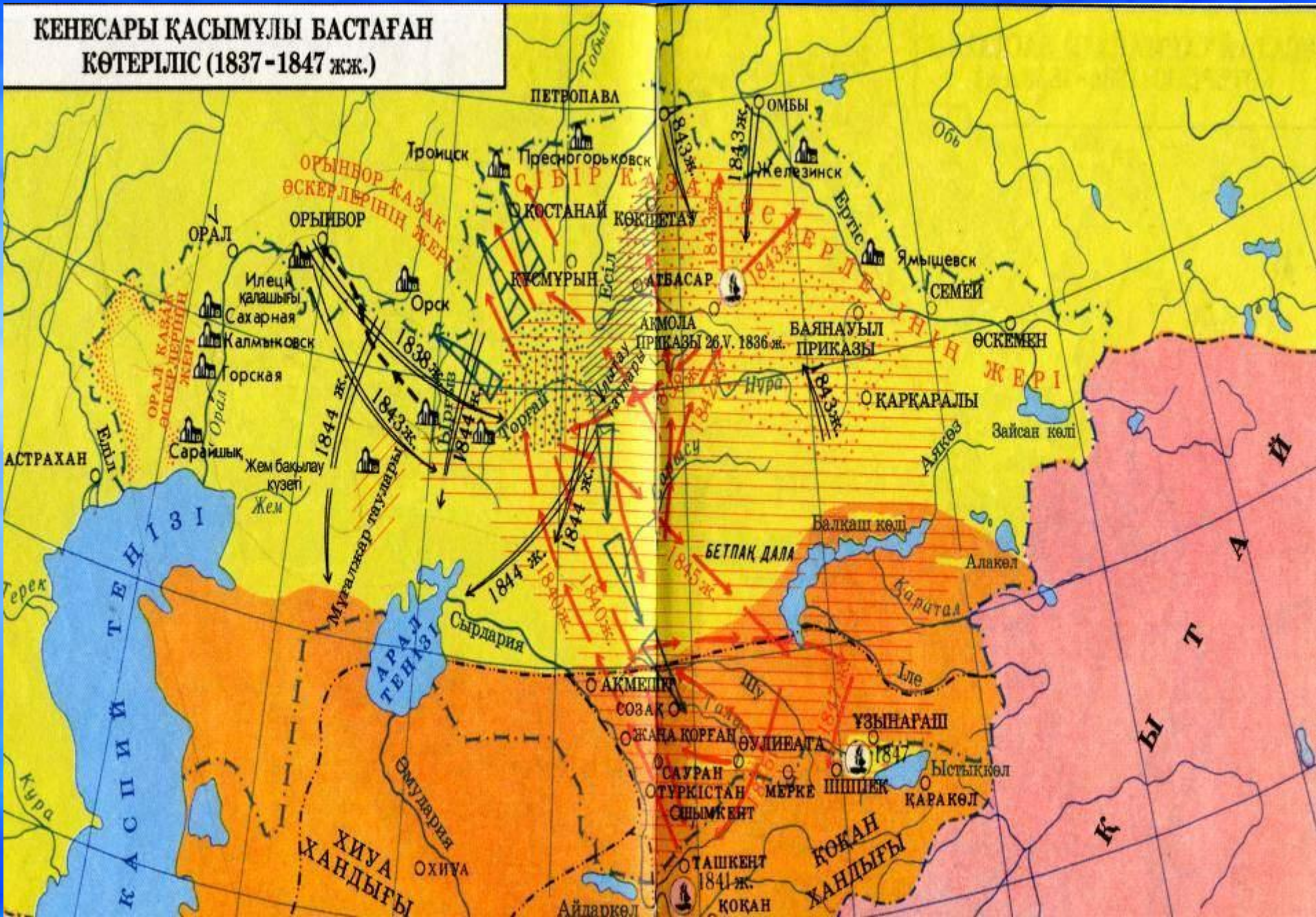
Малая Бухара



**Кенесары Қасымұлы
(1802-1847)**

Кенесары Қасымұлы – хан, қазақтардың патшалық Ресей мен Қоқан хандығына қарсы ұлт-азаттық қозғалысының басшысы.

КЕНЕСАРЫ ҚАСЫМУҒЫ БАСТАҒАН КӨТЕРІЛІС (1837-1847 жж.)



Кенесары Қасымұлының Қоқан хандығымен күресі.

Кенесары мен Қоқан хандығы қарым-қатысының шиеленісіп кетуінің өзіндік себебі де бар еді. Өйткені, Қоқан хандығының билеушілері 1836 жылы оның бірге туған бауыры Саржан сұлтанды, 1840 жылы әкесі Қасым төрені өлтірген болатын. Мұның өзі оның Қоқан хандығының билеушілеріне деген ыза-кегін өршіте түсті. Қоқан хандығына қарсы күресте Кенесары Жанқожа Нұрмұхамедұлы батырдың көмегіне сүйенді. 1845 жылы Кенесары хан Қоқан хандығының Жаңақорған, Жүлек және Созақ сияқты бекіністерін тартып алды. 1846 жылы Қоқанның және бір мықты бекінісі Меркіні де қолға қаратты. Содан бастап Қоқан хандығының қазақтарға озбырлық жасауы уақытша болса да тыйылды. Бірақ Кенесары өзіне Қоқан мемлекеті сияқты және бір қатерлі дұшпан тауып алды.

Тест тапсырмалары

- 1836 ж. Кенесарының ағасы Саржанды өлтіруге бұйрық берген хан:
A) Қоқан ханы B) Хиуа ханы C) Бұқар әмірі
D) Ташкент билеушісі E) Ноғай ханы
- Кенесарының саяси көзқарастарының қалыптасына әсер еткен:
A) Әкесі Қасым сұлтан B) Ағасы Саржан C) Исатай Тайманұлы
D) Жоламан Тіленшіұлы E) Сырым Датұлы
- Кенесары Қасымұлы көтерілісі қамтыған аймақ:
A) Орта жүз B) Ұлы жүз C) Кіші жүз бен Орта жүз
D) Қазақстанның оңтүстігі E) Бүкіл үш жүз
- 1778 жылғы Сырым басындағы ауыр жағдай:
A) Балалары қайтыс болды B) Казактар тұтқынында болды
C) Қақтығыс кезінде ауыр жарақат алды D) Мал-мүлкі өртеніп кетті
E) Көтеріліс талқандалды.
- “Сырым Датұлы 1775 ж. көтерілісшілер топтары жетекшілерінің бірі” деп жазған:
A) Нұралы хан B) Генерал Н. Рейнсдорф C) Генерал А. Суворов
D) “Инвалид” газеті E) жазушы В. Даль
- Сырым 1791 ж. наурызда Табын және Кердері руларына қай жаққа көшуді ұсынды?
A) Арал өңіріне B) Хиуа маңына C) Ыстықкөлге қарай
D) Мұғалжар тауларына E) Жайық бойына

Деңгейлік тапсырмалар



I деңгей

1. Кенесары қашан хан болып сайланды?

Жауабы: 1841 жыл.

2. XIX ғасырдың 20-30 жылдары Хиуа хандығы қандай руларға қысым көрсетті?

Жауабы: Шекті, табыл, төртқара, байұлына

3. Отаршылдық қанауға қарсы, қазақтардың күресін кім басқарды?

Жауабы: Абылай ханның немерелерінің бірі сұлтан Саржан Қасымұлы басқарған.

4. Кенесары Қасымұлының көтерілісі қай уақытта, қай аймақты қамтыды?

Жауабы: 1837-1847 жылдары, бүкіл Қазақстанды қамтыды.

5. Көкшетау өңірінен көтеріліске қатысқан сұлтандарды ата.

Жауабы: Шеген, Қанқожа Уәлиұлы, Таны Тортайұлы, Айғаным ханым.

II деңгей. “Даталар сөйлейді”

1. 1803, 1805, 1841 жылдары –

Жауабы: Кенесары қолы Ташкентке аттанды.

2. 1838 жылы –

Жауабы: Кенесары отрядтары Ақмола бекінісін тұтқиылдан шабулдады.

3. 1835, 1842 жылдары –

Жауабы: Сібір әскери шебінен жіберілген Сотников тобы

Кенесары жасақтарына қарсы шабулды бастады.

4. 1843 жылы тамыз айы –

Жауабы: 17 тамыз күні полковник Бизановтың қарулы тобы көтерілісшілерге қарсы ешқандай тойтарыс бере алмай, “Ор” бекінісіне қайтып оралды.

5. 1844 жылы шілденің 20-нан 21-не қараған түні -

Жауабы: Кенесары Қасымұлы ірі жеңіске жетті.

Сөзжұмбақ “Кенесары”



1. Абылай ханның ісін жалғастырушы ұлттық батыр тұлғаны ата.
2. Сырым батыр басқарған көтерілістің аумағы.
3. Кенесары көтерілісін қолдаған рулар.
4. “Ақтабан шұбырынды, алқакөл сұлама, ақ мешін” апаты қандай әнді туғызды?

5. Кенесары тобы Ұлы жүзге қай жақтан келді?
6. Көкшетау өңірінен көтеріліске қатысқан ханым.
7. Туған жерді азат етуге біріккен қазақ батырларының бірі.
8. Патша үкіметі отарлауды жалғастыру үшін, қай өзендердің бойына бекіністер салды?

1837-1847 жылдардағы Кенесары Қасымұлы бастаған көтеріліс

Көтерілістің басталу себептері

Көтерілістің мақсаты

Көтерілістің басты қозғаушы күші

Көтеріліс қамтылған аймақ

Көтерілістің тарихы маңызы

Сырым мен Кенесары көтерілісінің салыстырмалы сипаты. “Венн диаграммасы”

**Кенесары Қасымұлы бастаған
көтерілістің**

**Сырым Датұлы бастаған
көтерілістің**

**Феодалдық топтардың
Кенесарыны қолдамауы**

**Қоқандықтардың
тепкісіндегі қазақтарды
азат ету.**

**Бүкіл Қазақстанды
қамтыған ұлт-азаттық
қозғалыс**

**Қазақ өлкесіндегі ең ұзақ
көтеріліс 10 жылға
созылды**

**Кіші жүзді - Еділ-Арал
теңізін қамтыған**

**Қазақ феодалдарының
арасындағы алауыздық
және ру аралық
қайшылықтар**

**Еділдің шығысындағы ірі
халықтық сипаттағы
қозғалыс.**

**Қазақ өлкесіндегі ең ұзақ
көтеріліс 14 жылға
созылды.**

Қорытынды

1843 – 1844 ж. жазы –
Екатерина станицасы
Ор қамалы

1838 ж. 26 мамырда –
Ақмола приказын

1841 ж. күзде
Ақ-Мешіт

Созақ

1847 ж. қырғыз
манаптарының
әскерімен

Үйге тапсырма:

**Кенесары Қасымұлының өмірімен
байланысты қосымша мәліметтер
оқып келу.**

